

OPAIȚELE ȘTAMPILATE DIN NECROPOLA ROMANĂ DE INCINERAȚIE DE LA TĂUL CORNA. CONSIDERAȚII PRELIMINARE.

Ionuț Bocan, Adrian Ursuțiu, Sorin Cociș

STAMPED CLAY OIL LAMPS FROM THE ROMAN CREMATION NECROPOLIS OF TĂUL CORNA. PRELIMINARY CONSIDERATIONS

The present paper is dedicated to the preliminary analysis of a special category of archaeological material of the funerary inventory of the cremation necropolis of Tăul Cornii, Roșia Montană, Alba county. Clay oil lamps bears a special place in the framework of indicated funerary complexes of the inventories from the this necropolis, both from the point of view of the deposits occurrence, as well as — like hereunder — from the one of the manufacturers stamps attested here. The total number of lamps amounts to 278, out of which 93 with stamps. Among this lot, 48 have illegible stamps, thus they were analyzed only from the perspective of their ranging within the typological series prevailing in the necropolis. The repertory of stamps is composed by AGILIS, APRIO, CAI, CASSI, FAOR, FESTI, FORTIS, MURRI, OCTAVI, OPTATI, STROBILI, VETTI.

Keywords: cremation, funerary complexes, lamps, necropolis, stamps

Cuvinte cheie: incinerație, complexe funerare, opaițe, necropolă, ștampile

Studiul de față* este dedicat analizei preliminare a unei categorii aparte din inventarul necropolei de incinerație de la Tăul Cornii, Roșia Montană, jud. Alba¹. În cadrul inventarelor complexelor funerare cercetate, opaițele ocupă un loc particular,

* Prezentul articol a fost publicat în limba engeză, într-o versiune ușor diferită, în volumul *Lychnoogical Acts 2* (2008), vezi Bocan *et alii* 2008.

¹ Situl arheologic de unde provine lotul de material analizat a făcut obiectul unei cercetări arheologice preventive în campania din anul 2002. Menționăm faptul că cercetarea de teren a fost realizată de un colectiv vast alcătuit din specialiști de la mai multe instituții: Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, Institutul de Istoria Artei și Arheologie, Cluj-Napoca, Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva. Este vorba de o necropolă cu 324 de complexe cu caracter funerar, a cărei monografie este în curs de publicare la data redactării prezentului studiu (vezi *Alburnus Maior* III, 2008).

atât din punctul de vedere al frecvenței depunerilor cât și, după cum se va vedea, al mărcilor de producători atestate aici (pl. 1/M 263). Numărul total al opaițelor este de 278 dintre care, piesele ștampilate sunt în număr de 93. Din acest lot, un număr de 48 au ștampila ilizibilă, astfel încât nu au fost analizate decât din punctul de vedere al încadrării lor în seria tipologică predilectă în această necropolă. Datorită condițiilor pedologice specifice zonei (aciditatea ridicată a solului) piesele din inventarul arheologic au fost puternic afectate, astfel încât o parte de ștampile nu au putut fi citite.

Seria tipologică predilectă este cea constituită de opaițele cu disc neted sau ușor concav, de formă rotundă, cu un orificiu de alimentare în centru. Discul opaițului este delimitat de bordură printr-un cordon proeminent, care se îndreaptă spre cioc, îl

înconjoară, formând un canal, prevăzut cu un mic orificiu de aerisire. Bordura, îngustă sau lată, este prevăzută în unele cazuri cu doi sau trei butoni și este decorată cu incizii dispuse radial, rețele de incizii, semiove sau, în unele cazuri cu ghirlande. Ciocul, cu un singur arzător, este alungit, rotunjit, de multe ori în formă de vârf de săgeată arondat. Partea inferioară a ciocului este ușor arcuită spre extremitate, iar rezervorul tronconic. Baza este concavă sau plată fiind delimitată de două sau, în unele cazuri, de trei cercuri concentrice incizate. Opațiile cu aceste caracteristici au fost încadrate în seria tipologică Loeschke X, fiind toate realizate în tehnica tiparului bivalvar.

Studiul este constituit din repertorierea ștampilelor, analogiile bazându-se pe răspândirea acestora în provinciile dacice, precum și dintr-un catalog al opațiilor ștampilate descoperite în necropola de la Tăul Cornii. Menționăm că atribuirea pieselor care fac obiectul acestui studiu unor ateliere nord-italice sau unor producători locali, care imită ștampilele producătorilor nord-italici, în acest stadiu al cercetării rămâne doar un deziderat. Acest lucru nu a putut fi realizat nici în urma analizei pastelor² și nici a grafiei ștampilelor.

REPERTORIUL ȘTAMPILELOR

AGILIS (nr. 1–3)

Producător nord-italic³, care și-a început activitatea în primele decenii ale secolului al II-lea. Marca sa apare imprimată în trei variante grafice: AGILIS F, AGILIS/F și AGILIS. În provinciile dacice lucerne cu marca AGILIS au fost descoperite în *Dacia Superior* (*Apulum*⁴, *Cristești*⁵), *Dacia Inferior* (*Drobeta*⁶, *Romula*⁷ și *Sucidava*⁸) și

Dacia Porolissensis (*Potaissa*⁹). În necropola romană de la Tăul Corna au fost descoperite trei exemplare, purtând marca acestui producător (M 221, M 245 și M 292). Pe cele trei exemplare marca este imprimată în varianta grafică AGILIS F.

APRIO (nr. 4)

Producătorul care își marca astfel lămpile într-un atelier localizat în nordul Peninsulei italice¹⁰, începe să producă la începutul secolului al II-lea.

În provinciile dacice lucerne ce purtau ștampila acestui producător au fost descoperite în *Dacia Superior* (*Ampelum*¹¹, *Apulum*¹², *Tibiscum*¹³, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*¹⁴) și în *Dacia Porolissensis* (marca apare imprimată pe un opaț fragmentar, descoperit la *Porolissum*¹⁵). În necropola romană de la Tăul Corna marca este reprezentată printr-o singură piesă, descoperită în M 240.

CAI (nr. 5–7)

Marcă de producător cunoscută, în această formă, numai în *Dacia Superior* (*Apulum*¹⁶, *Cristești*¹⁷, *Micăsasa*¹⁸, *Micia*¹⁹, *Sighișoara*²⁰, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*²¹ și *Tibiscum*²²). Acestea pot desemna fie inițialele producătorului, care purta *tria nomina*, fiind cetățean roman C(AIUS) A[...] I[...]²³, fie forma la genitiv a producătorului Caius²⁴. Un opaț cu marca Gaius este

⁸ IDR II, n. 289.

⁹ Cătinaș 1996, 63, 67, nr. 1, fig. 1.

¹⁰ Loeschke 1919, 296.

¹¹ Băluță 1999, 226; Lipovan 1988, 182, nr. I, pl. I, 1.

¹² Băluță 1961, 193; Băluță 2003, 8–12, nr. 1–3.

¹³ Benea 1990, 146, nr. 37–39, 155, fig. 3/38, 158, fig. 5/37.

¹⁴ Alicu 1994, 13–14, nr. 469, 486, 487, 1100.

¹⁵ Roman 2006, 56, nr. 87, pl. 13/87.

¹⁶ Băluță 2003, 1–3, nr. 1–3.

¹⁷ Gostar 1961, 158, nr. 192–193.

¹⁸ Băluță 1999, 198.

¹⁹ Băluță 1983, 53, pl. LVIII/3.

²⁰ Băluță 1983, 53, pl. XCVII/3.

²¹ Alicu 1994, 17, nr. 490, 1109.

²² Benea 1990, 147, nr. 42; 159, fig. 6/42.

²³ Gostar 1961, 193.

²⁴ Băluță 2003, 1.

² Pentru studiul pastelor de la Roșia Montană, vezi *Alburnus Maior* III (sub tipar).

³ Loeschke 1919, 295; Buchi 1975, 3.

⁴ Băluță 1961, 192, pl. I/2, XI/1; Băluță 2003, 3–4, nr. 1–3.

⁵ Băluță 1983, 44, pl. XCV, 3; Gostar 1961, 157, 5.

⁶ CIL III, 8076, 2; Gostar 1961, p. 157, n. 7; IDR II, n. 118.

⁷ IDR II, n. 434; IDR III/6, nr. 360; Tudor 1978, 90.

cunoscută la *Aquilea*²⁵, în timp ce la Cristești a fost descoperită o piesă cu inscripția GAI²⁶. În necropola romană de la Tăul Cornii această marcă este reprezentată prin trei exemplare, descoperite în M 11, M 187 și M 205.

CASSI (nr. 8)

Officina lui Cassius și-a început activitatea în jurul anului 100, în nordul Peninsulei Italice²⁷. În provinciile dacice lucerne ce purtau ștampila acestui producător au fost descoperite în *Dacia Superior* la *Aque*²⁸, *Alburnus Maior*²⁹, *Apulum*³⁰, Baia de Arieș³¹, Brad³², Corna³³, Cristești³⁴, *Dierna*³⁵, *Micia*³⁶, *Tibiscum*³⁷, *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*³⁸ și Ungra³⁹, *Dacia Porolissensis* (Gherla⁴⁰, *Porolissum*⁴¹, *Potaissa*⁴²) și *Dacia Inferior* (*Drobeta*⁴³, *Hoghiz*⁴⁴, *Răcari*⁴⁵, *Romula*⁴⁶ și

*Sucidava*⁴⁷). În necropola romană de la Tăul Corna a fost descoperit în M 278 un singur exemplar, care poartă ștampila producătorului Cassius.

FAOR (nr. 9–15)

Officina lui Favorinus și-a început activitatea în primele decenii ale secolului al II-lea în nordul Peninsulei Italice⁴⁸. Marca sa apare imprimată în două variante grafice: FAVOR și FAOR. Lămpi cu ștampila acestui producător au fost descoperite în *Dacia Superior* (*Apulum*⁴⁹, Baia de Arieș⁵⁰, Boteș-Corabia⁵¹, Corna⁵², *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*⁵³) și *Dacia Porolissensis* (Buciumi⁵⁴, Ilișua⁵⁵, *Napoca*⁵⁶, *Potaissa*⁵⁷). În necropola de la Tăul Corna marca acestui producător este reprezentată prin șapte exemplare, toate de tipul Loeschcke X (M 91, două exemplare, M 164, M 184, M 264, M 295 și M 307). Toate cele șapte piese au imprimate ștampila în varianta FAOR, trei dintre ele având baza ornamentată cu *hedera infra* (exemplarele din M 91 și M 264)

FESTI (nr. 16–17)

Officina producătorului Festus este localizată în nordul Italiei⁵⁸. Marca sa este imprimată la genitiv, la nominativ și în varianta COR FEST⁵⁹. În provinciile dacice lămpile cu ștampila acestui producător sunt cunoscute în

²⁵ Buchi 1975, 101–102, nr. 794, pl. XXXV.

²⁶ CIL III, 12012, 44.

²⁷ Loeschcke 1919, 296.

²⁸ Băluță 1961, 195–196 nota 7; IDR II, nr. 153; Tudor 1968, 391.

²⁹ Moga et alii 2003, 241, fig. 27/18

³⁰ Băluță 2003, 26–35, nr. 1–35; Gostar 1961, 158–159, nr. 39–52, 65.

³¹ Băluță 1996, 93–94, nr. 8, pl. I/6, XIII/3; Gostar 1961, 159, nr. 65.

³² Băluță 1983, 55, pl. XCVIII/2.

³³ Băluță 1961, 195–196, nota 7.

³⁴ Băluță 1961, 195–196, nota 7.

³⁵ Băluță 1983, 55–56, pl. XCVIII/7.

³⁶ Băluță 1996, 94, nr. 10; CIL III, 8076, 8; Gostar 1961, 159, nr. 59.

³⁷ Benea 1990, 147, nr. 45–47, 159, fig. 6/45–46, 184, fig. 11/47, fig. 14/47.

³⁸ Alicu 1994, 18, nr. 492, 773, 1111, fig. 13/492, 773, 1111, pl. XXX/1111.

³⁹ Băluță 1990, 247, nr. 30, pl. II/4; CIL III, 1635, 5 a; Gostar 1961, 159, nr. 63.

⁴⁰ Băluță 1996, 94, nr. 7, pl. VI/5.

⁴¹ Băluță 1983, 55, pl. XCVIII/1; Roman 2006, 59, pl. 13/134, 135, 172.

⁴² Căținaș 1996, 63; CIL III, 1634, 5 b; Gostar 1961, 159, nr. 57.

⁴³ IDR II, nr. 119; Gostar 1961, 159, nr. 63.

⁴⁴ Băluță 1983, 54–57, pl. LXII/2, XCVII/22; Băluță 1990, 247, nr. 31, pl. IV/7.

⁴⁵ Băluță 1961, 195–196, nota 7; IDR II, nr. 169; Gostar 1961, 159, nr. 62; Tudor 1978, 90.

⁴⁶ Băluță 1961, 195–196, nota 7; IDR II, nr. 441; Gostar 1961, 159, nr. 54–56, 83.

⁴⁷ Băluță 1961, 196; IDR II, nr. 291; Gostar 1961, 159, nr. 60; Tudor 1968, 287.

⁴⁸ Loeschcke 1919, 296.

⁴⁹ Băluță 2003, 60–64, nr. 1–10; CIL III, 8076, 14 a; Gostar 1961, 160–161, nr. 106–109.

⁵⁰ Băluță 1996, 97, nr. 24, pl. XII/6; Gostar 1961, 161, nr. 119.

⁵¹ Băluță 1961, 200, nota 4; CIL III, 8076, 14 b.

⁵² Băluță 1961, 200, nota 4; Gostar 1961, 161, nr. 120.

⁵³ Alicu 1994, 20, nr. 1251; Băluță 1999, 198.

⁵⁴ Băluță 1983, 65, pl. CI/24; Chirilă, Gudea, Lucăcel, Pop 1972, 54, nr. 4, pl. XLII/2.

⁵⁵ Băluță 1983, 65, pl. CI/24; CIL III, 8076, 14 a; Gostar 1961, 161, nr. 117, 118.

⁵⁶ Băluță 1983, 66, pl. CI/19; Gostar 1961, 161, nr. 113.

⁵⁷ Căținaș 1996, 63; CIL III, 8076, 14 c; Gostar 1961, 161, nr. 114.

⁵⁸ Loeschcke 1919, 296.

⁵⁹ CIL V, 8114, 29.

Dacia Superior (*Alburnus Maior*⁶⁰, *Apulum*⁶¹, Boteș-Corabia⁶², Cristești⁶³, *Micia*⁶⁴, *Tibiscum*⁶⁵ și *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*⁶⁶) și *Dacia Porolissensis* (Gilău⁶⁷, Ilișua⁶⁸ și *Porolissum*⁶⁹). În necropola de la Tăul Corna marca este reprezentată prin două exemplare, descoperite în M 127 și M 272.

FORTIS (nr. 18–31)

Fiind, probabil cel mai prolific și cel mai cunoscut producător din Imperiul Roman, acest meșter are *officina* localizată de unii cercetători în Gallia Cisalpină⁷⁰, iar de alții în nordul Peninsulei Italice⁷¹.

Este cea mai răspândită marcă de pe cuprinsul Imperiului Roman. În provinciile dacice lămpile cu ștampila acestui producător sunt cunoscute în *Dacia Superior* (Abrud⁷², *Alburnus Maior*⁷³, *Ampelum*⁷⁴, *Apulum*⁷⁵, Berghin⁷⁶, Berzovia⁷⁷, Bistrița⁷⁸, Cincu Mare⁷⁹, Costești⁸⁰, Creaca⁸¹, Cristești⁸²,

Deva⁸³, Ghirbom⁸⁴, Gornea⁸⁵, Grădiștea Muncelului⁸⁶, Lugoj⁸⁷, *Micia*⁸⁸, Odorhei⁸⁹, Orăștioara de Sus⁹⁰, Pătrânjeni⁹¹, Petroșani⁹², Radna Nouă⁹³, Rucăr⁹⁴, Ruda Brad⁹⁵, *Salinae-Uioara*⁹⁶, Sâmboteni⁹⁷, Sebeș⁹⁸, Sighișoara⁹⁹, Târnăveni¹⁰⁰, *Tibiscum*¹⁰¹ și *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*¹⁰²), în *Dacia Inferior* (*Drobeta*¹⁰³, *Romula*¹⁰⁴ și *Rusidava*¹⁰⁵) și *Dacia Porolissensis* (*Bucium*¹⁰⁶, Gherla¹⁰⁷, Ilișua¹⁰⁸, *Napoca*¹⁰⁹,

⁸² Băluță 1983, 71, pl. LXXII/2, LXXIII/4, LXXIX/12, LXXX/6, LXXXI/4–5, CII/19–20, CIII/9, CV/21, CVII/37, CVIII/4, 10; Gostar 1961, 164, 237–239.

⁸³ Băluță 1983, 72, pl. LXXIX/8, CIII/13; Russu 1962, 469.

⁸⁴ Blăjan 1990, 200, nr. 10.

⁸⁵ Gudea 1973, 586, nr. 1, 4, fig. 14/1, 4, 17/9; Gudea 1977, 31, nr. VI, 1.

⁸⁶ Băluță 1996, 101, nr. 57; Gostar 1961, 164, nr. 247.

⁸⁷ Băluță 1961, 202, nota 5; CIL III, 8076, 12; Gostar 1961, 165, nr. 151; Protase 1977, pl. XXXVIII/2, 3, 6, XL/6, XLI/10.

⁸⁸ Băluță 1996, 101, nr. 43–50, pl. I/7, II/7–9, VI/1, 4, 6, 7, XIII/3,6; CIL III, 8076, 16 h; Gostar 1961, 164, nr. 224; Russu 1962, 469.

⁸⁹ Băluță 1961, 202, nota 5; CIL III, 8076, 16 f; Gostar 1961, 164, nr. 243.

⁹⁰ Băluță 1996, 101, nr. 60; Gostar 1961, 164, nr. 242.

⁹¹ Băluță 1996, 100, nr. 42, pl. XIII/2; CIL III, 1634, 7 a; Gostar 1961, 162, nr. 217; Lipovan 1988, 183, nr. 1–6, pl. I/3–4, II/1–2.

⁹² Băluță 1961, 202; Băluță 1996, 101, nr. 61; Băluță 1999, 202.

⁹³ Băluță 1996, 101, nr. 52, pl. I/4.

⁹⁴ Bogdan-Cătănicu 1974, 277–278, fig. 4/1.

⁹⁵ Băluță 1999, 203.

⁹⁶ Băluță 1983, 76, pl. LXIX/1, CII/1; CIL III, 1019; Gostar 1961, 164, nr. 233–234.

⁹⁷ Băluță 1996, 101, nr. 54, pl. XIII/10; Gostar 1961, p. 165, 259.

⁹⁸ Băluță 1983, 76, pl. LXXXI/5, CIII/32.

⁹⁹ Băluță 1983, 77, pl. CVII/18; Gostar 1961, 164, 249.

¹⁰⁰ Băluță 1983, 77, pl. LXXXI, CX/22; Băluță 1990, 251, nr. 51, pl. III/4; Gostar 1961, 164, 246.

¹⁰¹ Benea 1990, 161–162, nr. 54–69.

¹⁰² Alicu 1994.

¹⁰³ Băluță 1961, 202, nr. XX; CIL III, 8076, 16 i; Gostar 1961, 163, nr. 209; Tudor 1968, 70.

¹⁰⁴ Băluță 1961, 202; IDR II, nr. 444; Gostar 1961, 163, nr. 209.

¹⁰⁵ IDR II, nr. 569; Tudor 1968, 405.

¹⁰⁶ Băluță 1983, 70, pl. CIII/6, 28, CIV/6, CVIII/3; Chirilă, Gudea, Lucăcel, Pop 1972, 54–56, nr. 3–5, 8–11, pl. XLII, XLVI.

¹⁰⁷ Băluță 1961, 202, nota 5; Gostar 1961, 162, nr. 158; Russu 1962, 469.

¹⁰⁸ Băluță 1996, 101, nr. 55; Gostar 1961, 164, nr. 235.

¹⁰⁹ Mitrofan 1964, 202, fig. 3/2.

⁶⁰ Moga *et alii* 2003, 207.

⁶¹ Băluță 2003, 67–70, nr. 1–9; CIL III, 8076, 15 a; CIL III, 8076, 15 b; Gostar 1961, 161, nr. 123–126.

⁶² CIL III, 8076, 15 c; Gostar 1961, 161, nr. 130; Lipovan 1982–1983, 230.

⁶³ Băluță 1983, 68, pl. LXVII/11, CI/14; Gostar 1961, 161, nr. 131.

⁶⁴ Băluță 2003, 67.

⁶⁵ Benea 1990, 160, fig. 7/52, p. 164, fig. 11/51, fig. 14/51.

⁶⁶ Alicu 1994, 21, 262, nr. 423, 496–498, 1116, fig. 14/423, 496–498, 1117, pl. 11/496–497.

⁶⁷ Băluță 1996, 98, nr. 33, pl. XII-8.

⁶⁸ Băluță 1996, 98, nr. 34; Gostar 1961, 161, nr. 132.

⁶⁹ Băluță 1996, 98, nr. 31–32, pl. XII/12–13; Roman 2006, 63, pl. 13/96–99, 139.

⁷⁰ Buchi 1975, 66.

⁷¹ Loeschcke 1919, 282.

⁷² Băluță 1961, 202, nota 5; Băluță 1990, 251, nr. 42, pl. III/7.

⁷³ Băluță 1996, 100, nr. 39, pl. III/2; Gostar 1961, 160, nr. 223; Moga *et alii*, 243, fig. 29/10; Simion *et alii* 2004, 57, nr. 47, pl. 42/47.

⁷⁴ Băluță 1996, 100, nr. 40–41, pl. III/4, VI/2; CIL III, 1634, 7; Gostar 1961, 164, nr. 219–221; Lipovan 1988, 182–185, III, 1, 6, pl. II/1, 2.

⁷⁵ Băluță 2003, 74–96, nr. 1–110.

⁷⁶ CIL III, 8076, 16, 1; Gostar 1961, 144, nr. 252.

⁷⁷ Băluță 1961, 202, nota 5; Gostar 1961, 164, nr. 240.

⁷⁸ Gostar 1961, 164, nr. 236.

⁷⁹ Băluță 1996, 101, nr. 51, pl. IV/7; Gostar 1961, 164, nr. 245.

⁸⁰ Băluță 1996, 101, nr. 58; Gostar 1961, 162, nr. 248.

⁸¹ Băluță 1996, nr. 59.

*Porolissum*¹¹⁰, *Potaissa*¹¹¹). În necropola de la Tăul Corna au fost descoperite 14 piese purtând marca acestui producător (câte două exemplare au fost descoperite în M 237 și M 253, în timp ce câte un exemplar a fost descoperit în M 87, M 97, M 166, M 180, M 206, M 209, M 255, M 260, M 265, și M 299).

MURRI (nr. 32–34)

Meșterul Murrus și-a început activitatea la începutul secolului al II-lea, undeva în nordul Peninsulei Italice¹¹². Marca sa este imprimată la genitiv, în variantele MURRI și MURI¹¹³, dar și precedată de un *nomen gentile*¹¹⁴.

În provinciile dacice lămpile cu ștampila acestui producător sunt cunoscute în *Dacia Superior* (*Apulum*¹¹⁵, *Băița*¹¹⁶, *Tibiscum*¹¹⁷ și *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*¹¹⁸). În necropola de la Tăul Corna marca este reprezentată prin trei exemplare, descoperite în M 137, M 148 și M 288.

OCTAVI (nr. 35–36)

Officina meșterului Octavius este localizată, cu probabilitate, în nordul Peninsulei Italice¹¹⁹. O *officina* provincială este atestată în Pannonia, la Siszek, unde a fost descoperită partea inferioară a unui tipar¹²⁰. Marca sa este imprimată la genitiv, în două variante grafice C.OCTAVI și OCTAVI, uneori ornamentate cu *corona supra* și *infra* și cu cerc incizat *supra*.

În provinciile dacice lămpile cu ștampila acestui producător sunt cunoscute în *Dacia Superior* (*Alburnus Maior*¹²¹, *Almașul Mare*¹²², *Ampelum*¹²³, *Apulum*¹²⁴, *Cristești*¹²⁵, *Grădiștea Muncelului*¹²⁶, *Micia*¹²⁷, *Tibiscum*¹²⁸ și *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*¹²⁹), *Dacia Inferior* (*Drobeta*¹³⁰, *Răcari*¹³¹, *Romula*¹³² și *Sucidava*¹³³) și *Dacia Porolissensis* (*Buciumi*¹³⁴, *Ilișua*¹³⁵, *Potaissa*¹³⁶). În necropola de la Tăul Corna au fost descoperite în M 66 și M 171, două piese cu ștampila acestui producător.

OPTATI (nr. 37–40)

Officina meșterului Optatus este localizată în nordul Peninsulei Italice¹³⁷. În provinciile dacice lămpile cu ștampila acestui producător sunt cunoscute *Dacia Superior* (*Ampelum*¹³⁸, *Apulum*¹³⁹, *Dierna*¹⁴⁰, *Micia*¹⁴¹, *Pancevo*¹⁴²) și *Dacia Porolissensis* (*Napoca*¹⁴³,

¹²¹ Rusu-Bolindeț *et alii* 2003, 396, nr. 33, fig. 20/33.

¹²² Băluță 1983, 91, pl. CXI/18; Gostar 1961, nr. 344.

¹²³ Lipovan 1988, 185, nr. IV, 1–3, pl. II/3–5; Moga 1996, 11.

¹²⁴ Băluță 2003, 137–142, nr. 1–14; Gostar 1961, 168.

¹²⁵ Băluță 1983, 91, pl. CXI/18; Gostar 1961, 168, nr. 342.

¹²⁶ Băluță 1961, 211; CIL III, 8076, 19; Gostar 1971, 168, nr. 432.

¹²⁷ Băluță 1977, 220, nr. 33, fig. 3/2; Gheorghită 1974–1975, 51, nr. 1, pl. I/1.

¹²⁸ Benea 1990, 164–165, nr. 79–80.

¹²⁹ Alicu 1994, 30, nr. 545–550, 1173–1174, fig. 18/545–549, 1173–1174, pl. 14/546–549; Băluță 1961, 211; Băluță 1983, 90, pl. LXXXIX/7, CXI/12, 25, 26; CIL III, 8076, 19.

¹³⁰ Florescu 1977, nr. 125; Tudor 1978, 90.

¹³¹ Băluță 1983, 91; Băluță 1999, 214; IDR II, nr. 171; Gostar 1961, 168, nr. 343; Tudor 1978, 90.

¹³² Băluță 1996, 211, nr. 84, pl. VI/10; Gostar 1961, 168, nr. 338; Popilian 1976, 239, fig. 11/3.

¹³³ Băluță 1983, 91; IDR II, nr. 296; Gostar 1961, 168, nr. 339; Tudor 1978, 91.

¹³⁴ Băluță 1961, 211; Russu 1959, 236.

¹³⁵ Băluță 1996, 104, nr. 72, pl. XIII/14; CIL III, 8076, 20 a; Gostar 1961, 168, nr. 340–341.

¹³⁶ Băluță 1983, 90–91, pl. CXI/10; Cătinaș 1996, 63; Russu 1962, 470.

¹³⁷ Buchi 1975, 131.

¹³⁸ CIL III, 8076, 26 c; Gostar 1961, 169, nr. 354–356.

¹³⁹ Băluță 2003, 142–144, nr. 1–3; CIL III, 8076, 26 a; Gostar 1961, 168, nr. 350, 351.

¹⁴⁰ Băluță 1986, 444, fig. 4/5; Russu 1962, 470.

¹⁴¹ Băluță 1961, 212; Băluță 1983, 93; CIL III, 8076, 26 b; Gostar 1961, 169, nr. 357, 358.

¹⁴² Băluță 1983, 93; Gostar 1961, 169, nr. 359.

¹⁴³ Băluță 1983, 93; Gostar 1961, 168, nr. 352;

¹¹⁰ Băluță 1983, 76, pl. CIV/5, CVII/9, 29; CIL III, 8076, 10 d; Gostar 1961, 164, nr. 215–216; Roman 2006, 64, pl. 13, 14, nr. 77–79, 101–109, 140–142, 144–155.

¹¹¹ Băluță 1996, 102, nr. 63–63; Cătinaș 1996, 64, nr. 10–13.

¹¹² Băluță 1961, 208.

¹¹³ Loeschcke 1919, 297.

¹¹⁴ Ivany 1935, 200.

¹¹⁵ Băluță 2003, 131–132, nr. 1–2.

¹¹⁶ Băluță 1977, 32, pl. 3/24; CIL III, 8076, 24.

¹¹⁷ Benea 1990, 148, nr. 54–73, fig. 7/54, 58, 62–66, fig. 11/71.

¹¹⁸ Alicu 1994, 24, 172, nr. 467, 543, 1170.

¹¹⁹ Buchi 1975, 127; Loeschcke 1919, 297.

¹²⁰ Ivany 1935, 317, nr. 4565, pl. XCIX, 14.

*Potaissa*¹⁴⁴). În necropola romană de la Tăul Corna marca este reprezentată de patru piese, descoperite în M 84, M 107, M 144 și M 274.

STROBILI (nr. 41–42)

Meșterul Strobilius, despre care se crede că a emigrat din Egipt¹⁴⁵, și-a început activitatea într-o *officina* localizată în Gallia Cispadana, la Gazzoli, pe teritoriul orașului actual Modena¹⁴⁶.

În provinciile dacice lămpile cu ștampila acestui producător sunt cunoscute în *Dacia Superior* (*Ampelum*¹⁴⁷, *Apulum*¹⁴⁸, Cristești¹⁴⁹, *Micia*¹⁵⁰, Sebeș¹⁵¹, *Tibiscum*¹⁵² și *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*¹⁵³), *Dacia Inferior* (*Romula*¹⁵⁴) și *Dacia Porolissensis* (*Napoca*¹⁵⁵, *Potaissa*¹⁵⁶). La Tăul Corna această marcă este reprezentată prin două exemplare, descoperite în M 203 și M 237.

VETTI (nr. 43)

Meșterul Vettius și-a început activitatea în prima jumătate a secolului al II-lea, într-un atelier localizat în nordul Peninsulei Italice¹⁵⁷. Marca este imprimată la genitiv, cele mai multe piese fiind ornamentate cu *palma sau corona infra*. Lămpile lui Vettius sunt mai puțin răspândite în Imperiul Roman. În provinciile dacice lucerne care purtau ștampila acestui

producător au fost descoperite în *Dacia Superior* (*Apulum*¹⁵⁸, Pojejena¹⁵⁹), *Dacia Inferior* (*Romula*¹⁶⁰ și la *Sucidava*¹⁶¹) și *Dacia Porolissensis* (*Potaissa*¹⁶²). În necropola de la Tăul Corna marca este reprezentată printr-o singură piesă, de tipul Loeschcke X, descoperită în M 168.

Concluzii

În acest stadiu al cercetărilor se constată că pastele din care sunt confecționate opaițele, care constituie suportul acestui studiu sunt în majoritate covârșitoare paste fine. Astfel: nouă piese sunt confecționate din pastă RM 3 (nr. cat. 7, 49, 59, 60, 68, 71, 77, 87 și 88); 25 din pastă RM 5 (nr. cat. 14, 16, 26, 28, 31, 38, 39, 42–44, 46, 47, 52, 58, 59, 62, 66, 70, 74, 76, 78, 80, 90–92); 29 din pastă RM 8 (nr. cat. 1–3, 8, 11–13, 18, 19, 21, 24, 27, 33–37, 51, 53, 65, 67, 69, 72, 73, 79, 82, 84–86); 24 din pastă RM 11 (nr. cat. 4–6, 9, 15, 17, 20, 22, 23, 25, 29, 30, 32, 40, 45, 48, 50, 54, 56, 57, 64, 83, 89, 93) și o piesă din pastă RM 15 (nr. cat. 41). Trei opaițe sunt confecționate din paste semifine sau grosiere: un opaiț din pastă RM 1 (nr. cat. 81), altul din pastă RM 6 (nr. cat. 55), iar un al treilea din pastă RM 7 (nr. cat. 63). Două exemplare au fost distruse ireversibil în urma procesului de restaurare (nr. cat. 10, 75). Menționăm că cele trei opaițe cu ștampila AGILIS F (nr. cat. 1–3) sunt confecționate din aceeași pastă, fiind vorba despre tipul de pastă RM 8. Este foarte posibil ca acestea să fi fost confecționate în același atelier, dar nu cu același tipar, ștampilele fiind diferite din punct de vedere grafic.

Din lotul de 93 de opaițe analizate de noi, 58 prezintă urme de ardere secundară.

¹⁴⁴ Băluță 1983, 93, pl. XC/16 și CXI/27; Cătinaș 1996, 65, 68, nr. 17, fig. 4; Gostar 1961, 168, nr. 353.

¹⁴⁵ Loeschcke 1919, 286, 288.

¹⁴⁶ Loeschcke 1919, 288, 289, 296.

¹⁴⁷ Lipovan 1988, 185–187, pl. V/1.

¹⁴⁸ Băluță 2003, 162–168, nr. 1–17; Gostar 1961, 170–171, nr. 403, 405.

¹⁴⁹ Băluță 1983, 101, pl. CXII/25, CXII/7; Gostar 1961, 172, nr. 420–424.

¹⁵⁰ Băluță 1983, 102, CXII/24.

¹⁵¹ Băluță 1990, 254, nr. 61, pl. VI, 6.

¹⁵² Benea 1990, 165, nr. 82.

¹⁵³ Alicu 1994, 32, 175, nr. 552–556, fig. 19; Băluță 1996, 108, nr. 27; CIL III, 8076, 29 b; Gudea 1990, pl. 9/2.

¹⁵⁴ Băluță 1961, 214; Gostar 1961, 171, 417; Tudor 1978, 92.

¹⁵⁵ Băluță 1996, 107, nr. 86; Gostar 1961, 170, nr. 406.

¹⁵⁶ Băluță 1996, 107, nr. 85, pl. IX/4; Cătinaș 1996, 68, nr. 20, 21, fig. 5; CIL III, 1634, 9 b; Gostar 1961, 171, nr. 418–419.

¹⁵⁷ Loeschcke 1919, 298; Buchi 1975, 159.

¹⁵⁸ Băluță 2003, 176–178, nr. 1–2.

¹⁵⁹ Gudea 1973, 89, fig. 6/2, 7/1.

¹⁶⁰ IDR II, nr. 454; Gostar 1961, 172; Tudor 1978, 315, nr. 61.

¹⁶¹ IDR II, nr. 298; Gostar 1961, 172, nr. 433–435; Tudor 1978, 92.

¹⁶² Cătinaș 1996, 63.

Un număr de 35 de opaițe nu prezintă urme de ardere secundară, fiind piese „noi”, ceea ce presupune că au fost depuse la finalul ceremonialului funerar fără să fi fost utilizate funcțional.

Opaițele ocupă, în cadrul simbolismului funerar al epocii romane, un loc aparte¹⁶³. De aceea ele sunt un inventar predilect în cadrul mormintelor de epocă romană, indiferent de varianta de rit a acestora¹⁶⁴. Totuși, în cadrul tuturor necropolelor investigate până acum la Roșia Montană¹⁶⁵ frecvența depunerii acestei categorii de material poate indica un comportament funerar local nuanțat, legat — de unii dintre autori — de preocupările economice ale comunității la care aparțineau defuncții¹⁶⁶. Acest lucru nu este exclus, având în vedere faptul că într-o serie de necropole de incinerare investigate în Dacia romană această categorie de material lipsește sau se reduce la exemplare puține și disperate¹⁶⁷.

Analiza răspândirii mărcilor de producători în provincia Dacia, coroborată cu reperele cronologice oferite de complexe funerare investigate în această necropolă, datează opaițele analizate în acest articol în secolul al II-lea p.Chr.

Fără îndoială că cercetările aprofundate pe baza lotului de complexe funerare descoperite prin cercetările arheologice de la Roșia Montană vor aduce clarificări importante în acest sens.

CATALOG¹⁶⁸

1. Opaiț Loeschcke X (întreg); **M221**; L = 9,5 cm; l = 6,5 cm; h = 3,5 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe rezervor, cioc și bază; ușor afectată de aciditatea solului. Baza concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate are înscrisă în centru ștampila AGILIS F. Nr. inv. pr: TC 1418. Pl. 1/fig. 1.

2. Opaiț Loeschcke X (întregit); **M245**; L = 9,5 cm; l = 6,2 cm; h = 3,1 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Baza concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila AGILIS F. Nr. inv. pr: TC 1536. Pl. 1/fig. 2.

3. Opaiț Loeschcke X (întreg); **M292**; L = 8,8 cm; l = 6 cm; h = 3,5 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă. Baza concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice, are înscrisă în centru ștampila AGILIS F. Nr. inv. pr: TC 1713. Pl. 1/fig. 3.

4. Opaiț Loeschcke X (întregit); **M240**; L = 9,4 cm; l = 5,8 cm; h = 3,5 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; urme ardere secundară; ușor afectată de aciditatea solului. Baza concavă, delimitată printr-o incizie circulară, are înscrisă în centru ștampila APRIO. Nr. inv. pr: TC 1523. Pl. 1/fig. 4.

5. Opaiț Loeschcke X (întregit); **M187**; L = 11,2 cm; l = 7,6 cm; h = 3,8 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; ardere secundară pe capac și rezervor; puternic afectată de aciditatea solului. Baza, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila CAI. Nr. inv. pr: TC 1209. Pl. 1/fig. 5.

6. Opaiț Loeschcke X (fragmentar, lipsește ciocul); **M205**; L_p = 10 cm; l = 8 cm; h = 3,5 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; puternic ars secundar. Bază ușor concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila CAI. Nr. inv. pr: TC 1343. Pl. 2/fig. 6.

7. Opaiț nedeterminabil ca tip (fragmentar, se păstrează fragmente din bază); **M11**. Pastă RM 3; ardere primară uniformă; ardere secundară; ușor

¹⁶³ Pentru *lux perpetua*, vezi Cumont 1966, passim; RE, XIII, 1926, col. 1588, s.v. *lucerna*.

¹⁶⁴ Pâslaru, Bărbulescu 2003, 19–21.

¹⁶⁵ Necropolele din punctele Hop-Găuri (Moga *et alii* 2003, 193–251; CCA campania 2002, nr. 62), Jig-Piciorag (CCA, campania 2003, nr. 160), Țarina (CCA, campania 2003, nr. 161; CCA, campania 2004, nr. 189; CCA, campania 2005, nr. 157), Pârâul Porcului-Tăul Secuilor (CCA, campania 2004, nr. 187; CCA, Campania 2005, nr. 185).

¹⁶⁶ Vezi în acest sens considerații pe baza inventarului necropolei de la Ruda Brad, Rusu 1995, 145–156.

¹⁶⁷ Necropolele de la Obreja (Protase 2002), Locusteni (Popilian 1980), Sopor de Câmpie (Protase 1976).

¹⁶⁸ Lista abrevierilor utilizate în text: a = adâncimea, cm = centimetru, h = înălțimea, L = lungimea, L_p = lungimea păstrată, l = lățimea, l_p = lățimea păstrată, m = metru, M = mormânt, nr.inv.pr. = număr de inventar provizoriu, pl = planșa, TC = Tăul Cornii.

afectat de aciditatea solului. Baza ușor concavă, delimitată de trei cercuri concentrice are înscrisă ștampila C[AI]. Nr. inv. pr: TC 26. Pl. 2/fig. 7.

8. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 278**; L = 9,5 cm; h = 3,2 cm; l = 6,3 cm. Pastă: RM 8; ardere primară uniformă. Baza concavă, delimitată prin patru cercuri concentrice, are înscrisă în centru ștampila CASSI. Nr. inv. pr: TC 1664. Pl. 2/fig. 8.

9. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 295**; L = 10,6 cm; l = 7 cm; h = 3,9 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă. Baza concavă, delimitată prin două cercuri concentrice, are înscrisă în centru ștampila FAOR. Nr. inv. pr: TC 1722. Pl. 2/fig. 9.

10. Opaț Loeschcke X¹⁶⁹ (întreg); **M 164**; L = 9,8 cm; l = 6,6 cm; h = 2,5 cm. Baza dreaptă are înscrisă în centru ștampila FAOR. Fără nr. inv. Pl. 2/fig. 10.

11. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 264**; L = 9,5 cm; l = 5,9 cm; h = 3,6 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; urme ardere secundară în urma utilizării; ușor afectată de aciditatea solului. Baza concavă, delimitată prin două cercuri concentrice incizate, are înscrise în centru ștampila FAOR și *hedera infra*. Nr. inv. pr: TC 1612. Pl. 2/fig. 11.

12. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 184**; L = 9,3 cm; l = 6 cm; h = 3 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Baza ușor concavă, are înscrisă în centru ștampila FAOR. Nr. inv. pr: TC 1197. Pl. 2/fig. 12.

13. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 91**; L = 8,5 cm; l = 5,7 cm; h = 3 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; urme de coroziune pe disc; ardere secundară pe toată suprafața. Baza concavă, delimitată de două cercuri concentrice având înscris în centru ștampila FAOR și *hedera infra*. Nr. inv. pr: TC 353. Pl. 2/fig. 13.

14. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 91**; L = 8 cm; l = 5,4 cm; h = 3,2 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe bază. Baza concavă, delimitată de două cercuri concentrice având înscris în centru ștampila FAOR și *hedera infra*. Nr. inv. pr: TC 352. Pl. 3/fig. 14.

15. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 307**; L = 7,8 cm; l = 5,2 cm; h = 2,7 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă. Bază concavă. Ștampila FA[OR] ? Nr. inv. pr: TC 1765. Pl. 3/fig. 15.

16. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 272**; L = 8 cm; l = 5,3 cm; h = 3,2 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe toată suprafața. Baza concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate are înscrisă în centru ștampila FESTI. Nr. inv. pr: TC 1648. Pl. 3/fig. 16.

17. Opaț Loeschcke X (fragmentar, lipsă cioc); **M 127**; Lp = 6 cm; lp = 5 cm; h = 3 cm. Pastă RM 11; ardere primară incompletă; urme ardere secundară. Bază concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila greu lizibilă, probabil FESTI. Nr. inv. pr: TC 723. Pl. 3/fig. 17.

18. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 260**; L = 9,4 cm; l = 6 cm; h = 3,5 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Baza concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila FORTIS. Nr. inv. pr: TC 1574. Pl. 3/fig. 18.

19. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 166**; L = 8,6 cm; l = 5,7 cm; h = 2,3 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe capac și pe rezervor. Bază ușor concavă, delimitată prin două cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila FORTIS. Nr. inv. pr: TC 1117. Pl. 3/fig. 19.

20. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 206**; L = 8,4 cm; l = 5,2 cm; h = 2,7 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe toată suprafața. Baza concavă, delimitată prin două cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila FORTIS. Nr. inv. pr: TC 1358. Pl. 3/fig. 20.

21. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 253**; L = 8,2 cm; l = 5 cm; h = 2,6 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe cioc. Baza concavă, delimitată prin două cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila FORTIS. Nr. inv. pr: TC 1554. Pl. 3/fig. 21.

22. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 265**; L = 8 cm; l = 5 cm; h = 2,9 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; urme puternice ardere secundară pe capac și bază; ușor afectată de aciditatea solului. Baza concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila FORTIS. Nr. inv. pr: TC 1615. Pl. 3/fig. 22.

23. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 253**; L = 8 cm; l = 5 cm; h = 2,6 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe toată suprafața. Baza concavă, delimitată prin trei

¹⁶⁹ Piesa nr. cat. 11 a fost distrusă ireversibil în timpul procesului de restaurare.

- cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila FORTIS. Nr. inv. pr: TC 1555. Pl. 3/fig. 23.
- 24. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 299**; L = 7,9 cm; l = 5,2 cm; h = 2,7 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe cioc. Baza concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice, are înscris în centru ștampila FORTIS. Nr. inv. pr: TC 1729. Pl. 4/fig. 24.
- 25. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 237**; L = 7,5 cm; l = 4,9 cm; h = 3 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Baza concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila FORTIS. Nr. inv. pr: TC 1512. Pl. 4/fig. 25.
- 26. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 97**; L = 7,5 cm; l = 4,8 cm; h = 2,7 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe capac. Baza concavă, delimitată de două cercuri concentrice având înscris în centru ștampila FORTIS. Nr. inv. pr: TC 404. Pl. 4/fig. 26.
- 27. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 255**; L = 7,5 cm; l = 4,7 cm; h = 2,6 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe rezervor și capac; ușor afectată de aciditatea solului. Baza concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila FORTIS. Nr. inv. pr: TC 1561. Pl. 4/fig. 27.
- 28. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 180**; L = 7,4 cm; l = 5 cm; h = 2,7 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; slabe urme ardere secundară pe rezervor. Bază concavă are înscrisă în centru ștampila FOR[TIS]. Nr. inv. pr: TC 1180. Pl. 4/fig. 28.
- 29. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 237**; L = 7,2 cm; l = 4,8 cm; h = 2,6 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Baza concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate are înscrisă în centru ștampila FORTIS. Nr. inv. pr: TC 1513. Pl. 4/fig. 29.
- 30. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 87**; L = 6,5 cm; l = 4,4 cm; h = 2,5 cm. Pastă RM 11, firmis portocaliu 2.5YR 3/1; ardere primară uniformă; puternic ars secundar. Baza concavă, delimitată de trei cercuri concentrice incizate, având înscris în centru ștampila FORTIS. Nr. inv. pr: TC 327. Pl. 4/fig. 30.
- 31. Opaiț Loeschcke X** (fragmentar, se păstrează o parte din capac, rezervor și bază); **M 209**; Lp = 5 cm; lp = 4 cm; h = 2,7 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă. Baza ușor concavă, delimitată prin două cercuri concentrice incizate are înscrisă în centru ștampila [FOR]TIS. Nr. inv. pr: TC 1372. Pl. 4/fig. 31.
- 32. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 148**; L = 9,2 cm; l = 6,1 cm; h = 3,3 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; ardere secundară pe toată suprafața. Bază ușor concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila MURRI. Nr. inv. pr: TC 988. Pl. 4/fig. 32.
- 33. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 137**; L = 9 cm; l = 5,9 cm; h = 3,3 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă. Bază, delimitată prin trei cercuri concentrice, are înscrisă în centru ștampila MURRI. Nr. inv. pr: TC 822. Pl. 4/fig. 33.
- 34. Opaiț Loeschcke X** (întreg, lipsește arzătorul); **M 288**; Lp = 8 cm; l = 6,2 cm; h = 3,3 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă. Baza concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice, are înscrisă în centru ștampila MURRI. Nr. inv. pr: TC 1701. Pl. 5/fig. 34.
- 35. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 171**; L = 9 cm; l = 5,8 cm; h = 4 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; ardere secundară pe cioc și rezervor. Bază ușor concavă, delimitată prin două cercuri concentrice incizate are înscrisă ștampila [O]CT[A]VI. Nr. inv. pr: TC 1126. Pl. 5/fig. 35.
- 36. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 66**; L = 8,5 cm; l = 5,8 cm; h = 3 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă. Baza delimitată de trei cercuri concentrice incizate are înscrisă ștampila OCTAVI. Nr. inv. pr: TC 161. Pl. 5/fig. 36.
- 37. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 274**; L = 9 cm; l = 6 cm; h = 3,7 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă. Baza concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila OPTATI. Nr. inv. pr: TC 1649. Pl. 5/fig. 37.
- 38. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 84**; L = 8,4 cm; l = 5,2 cm; h = 3,4 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe capac și rezervor; ușor afectată de aciditatea solului. Baza concavă, delimitată de două cercuri concentrice are înscris în centru ștampila OPTATI. Nr. inv. pr: TC 305. Pl. 5/fig. 38.
- 39. Opaiț Loeschcke X** (întreg); **M 144**; L = 8,1 cm; l = 6,2 cm; h = 3,1 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe cioc și rezervor. Baza, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila OPTATI. Nr. inv. pr: TC 955. Pl. 5/fig. 39.

- 40. Opaț Loeschcke X** (fragmentar, se păstrează fragmente din capac, cioc, rezervor și bază); **M 107**; Lp = 6,5 cm; l = 5,8 cm; h = 4 cm. Pastă RM 11; ardere primară incompletă; ardere secundară pregnantă. Baza concavă, delimitată de două cercuri concentrice având înscris în centru ștampila OP[TATI]. Nr. inv. pr: TC 423. Pl. 5/fig. 40.
- 41. Opaț Loeschcke X** (fragmentar, lipsește o parte din capac și ciocul); **M 203**; Lp = 6,5 cm; lp = 6,2 cm; h = 3 cm. Pastă RM 15; ardere primară uniformă; puternic ars secundar; ușor afectată de aciditatea solului. Baza, ușor concavă, delimitată prin două cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila STROBILI. Nr. inv. pr: TC 1336. Pl. 5/fig. 41.
- 42. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 237**; L = 10 cm; l = 6 cm; h = 3,2 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă. Baza concavă, delimitată prin trei cercuri concentrice incizate, are înscrisă în centru ștampila STROBILI. Nr. inv. pr: TC 1511. Pl. 5/fig. 42.
- 43. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 168**; L = 9,2 cm; l = 6 cm; h = 3,4 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe cioc. Bază concavă, delimitată prin două cercuri concentrice, are înscrise în centru ștampila VETTI și *corona infra*. Nr. inv. pr: TC 1120. Pl. 5/fig. 43.
- 44. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 91**; L = 11,1 cm; l = 5,1 cm; h = 4,6 cm. Pastă RM 5; ardere primară incompletă; urme ardere secundară pe cioc și capac. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 351.
- 45. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 255**; L = 10,2 cm; l = 6,4 cm; h = 3,7 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; puternic ars secundar. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1560.
- 46. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 206**; L = 10 cm; l = 6,6 cm; h = 3,5 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1356.
- 47. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 110**; L = 10 cm; l = 6,6 cm; h = 3,4 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe cioc; puternic afectat de aciditatea solului. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 457.
- 48. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 261**; L = 10 cm; l = 6,4 cm; h = 3,4 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; puternic afectată de aciditatea solului. Bază concavă, delimitată prin două cercuri concentrice incizate. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1584.
- 49. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 155**; L = 9,9 cm; l = 6,4 cm; h = 4,1 cm. Pastă RM 3; ardere primară uniformă; ardere secundară pe toată suprafața. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1020.
- 50. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 232**; L = 9,5 cm; l = 6 cm; h = 3,3 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe toată suprafața; ușor afectată de aciditatea solului. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1489.
- 51. Opaț Loeschcke X** (fragmentar, se păstrează fragmente din capac, cioc, rezervor și bază); **M 295**; Lest = 9,5 cm; h = 3,5 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1723.
- 52. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 134**; L = 9,4 cm; l = 6,2 cm; h = 3,1 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 802.
- 53. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 229**; L = 9,4 cm; l = 6 cm; h = 3,1 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe capac, rezervor și bază; ușor afectată de aciditatea solului. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1470
- 54. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 230**; L = 9,4 cm; l = 5,5 cm; h = 3,3 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe capac și bază; ușor afectată de aciditatea solului. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1476.
- 55. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 131**; L = 9,2 cm; l = 6,3 cm; h = 3,3 cm. Pastă RM 7; ardere primară uniformă; ardere secundară pe capac. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 762.
- 56. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 264**; L = 9 cm; l = 5,8 cm; h = 4,2 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe toată suprafața; ușor afectată de aciditatea solului. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1613.
- 57. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 260**; L = 9 cm; l = 5,6 cm; h = 3,9 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1575.
- 58. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 257**; L = 9 cm; l = 5,5 cm; h = 3,9 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; urme ardere secundară; ușor afectată de aciditatea solului. Ștampila ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1564.
- 59. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 166**; L = 8,9 cm; l = 5,8 cm; h = 3,3 cm. Pastă RM 5; ardere

primară uniformă; urme ardere secundară pe capac și bază; ușor afectată de aciditatea solului. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1116.

60. Opaț Loeschcke X (reîntregit); **M 139**; L = 8,8 cm; l = 7,7 cm; h = 4 cm. Pastă RM 3; ardere primară uniformă; ardere secundară pe bază. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 827.

61. Opaț Loeschcke X (întregit); **M 112**; L = 8,8 cm; l = 5,6 cm; h = 3,6 cm. Pastă RM 3; ardere primară uniformă. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 467.

62. Opaț Loeschcke X (întregit); **M 214**; Lest = 8,8 cm; l = 5,5 cm; h = 3,7 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă, urme ardere secundară pe rezervor; ușor afectată de aciditatea solului. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1394.

63. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 86**; L = 8,7 cm; l = 5,6 cm; h = 3 cm. Pastă RM 6; ardere primară uniformă. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 316.

64. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 96**; L = 8,5 cm; l = 5,4 cm; h = 2,6 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe toată suprafața. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 392.

65. Opaț Loeschcke X (întregit); **M 206**; L = 8,4 cm; lp = 5,5 cm; h = 3 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe capac, cioc și rezervor. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1357.

66. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 279**; L = 8,3 cm; l = 5 cm; h = 3 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe capac. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1674.

67. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 170**; Lest = 8 cm; l = 5,1 cm; h = 3,1 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; ardere secundară pe capac și rezervor; puternic afectată de aciditatea solului. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1122.

68. Opaț Loeschcke X (întregit); **M 198**; Lest = 8 cm; l = 5,1 cm; h = 2,9 cm. Pastă RM 3; ardere primară uniformă; ardere secundară pe bază; ușor afectată de aciditatea solului. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1308.

69. Opaț Loeschcke X (întregit); **M 263**; L = 8 cm; l = 5 cm; h = 2,4 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe capac și cioc; ușor afectată de aciditatea solului. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1603.

70. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 132**; L = 7,8 cm; l = 5,3 cm; h = 3,3 cm. Pastă RM 5; ardere

primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 786.

71. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 131**; L = 7,8 cm; l = 5,2 cm; h = 3,1 cm. Pastă RM 3; ardere primară uniformă; ardere secundară pe cioc; ușor afectată de aciditatea solului. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 763.

72. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 307**; L = 7,8 cm; l = 5,2 cm; h = 2,7 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1764.

73. Opaț Loeschcke X (întregit); **M 179**; L = 7,8 cm; l = 5,1 cm; h = 3,1 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe capac și rezervor; ușor afectată de aciditatea solului. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1174.

74. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 192**; L = 7,8 cm; l = 4,8 cm; h = 2,4 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; ardere secundară pe toată suprafața. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1258.

75. Opaț Loeschcke X¹⁷⁰; **M 279**; L = 7,7 cm; l = 5,3 cm; h = 3 cm. Șampilă ilizibilă. Fără nr. inv.

76. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 206**; L = 7,7 cm; l = 5,1 cm; h = 2,8 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1359.

77. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 135**; L = 7,7 cm; l = 5 cm; h = 2,8 cm. Pastă RM 3; ardere primară uniformă; ardere secundară pe cioc și rezervor. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 813.

78. Opaț Loeschcke X (întreg) **M 141**; L = 7,7 cm; l = 4,9 cm; h = 3 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; ardere secundară pe capac și cioc. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 863.

79. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 314**; L = 7,6 cm; l = 5,1 cm; h = 3 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; urme materie organică pe rezervor la exterior; urme ardere secundară. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1779.

80. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 91**; L = 7,6 cm; l = 5 cm; h = 3 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 354.

81. Opaț Loeschcke X (întreg); **M 181**; L = 7,5 cm; l = 5 cm; h = 3,8 cm. Pastă RM 1; ardere primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Șampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1185.

¹⁷⁰ Piesa nr. cat. 75 a fost distrusă ireversibil în timpul procesului de restaurare.

- 82. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 94**; L = 7,5 cm; l = 5 cm; h = 3 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă. Ștampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 391.
- 83. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 89**; L = 7,5 cm; l = 4,8 cm; h = 3 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; puternic ars secundar. Ștampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 331.
- 84. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 288**; L = 7,4 cm; l = 4,7 cm; h = 3 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; puternic arsă secundar. Ștampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1702.
- 85. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 218**; L = 7,4 cm; l = 4,5 cm; h = 2,8 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Ștampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1410.
- 86. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 115**; L = 7,3 cm; l = 4,8 cm; h = 2,9 cm. Pastă RM 8; ardere primară uniformă; ardere secundară pe cioc. Ștampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 552.
87. Opaț Loeschcke X (reîntregit); **M 75**; L = 7 cm; l = 4,6 cm; h = 2,7 cm. Pastă RM 3; ardere primară uniformă. Ștampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 257.
- 88. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 120**; L = 7 cm; l = 4,5 cm; h = 2,7 cm. Pastă RM 3; ardere primară uniformă; ușor afectată de aciditatea solului. Ștampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 617.
- 89. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 294**; Lp = 6,8 cm; l = 5,2 cm; h = 3,2 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; urme oxizi de fier pe bază; ușor afectată de aciditatea solului. Ștampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1720.
- 90. Opaț Loeschcke X** (întreg); **carou J-K 12**; a = 0,39–0,34 m. L = 6,7 cm; l = 4,3 cm; h = 2,5 cm. Pastă RM 5; firnis roșu 5YR5/6; ardere primară uniformă; ardere secundară pe alocuri. Ștampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1841.
- 91. Opaț Loeschcke X** (întreg); **M 149**; L = 6,6 cm; l = 4,4 cm; h = 2,6 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; urme ardere secundară pe cioc. Ștampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 995.
- 92. Opaț Loeschcke X** (fragmentar, lipsesc fragmente din capac și ciocul); **M 284**; Lp = 6,3 cm; lp = 3,5 cm; h = 2,8 cm. Pastă RM 5; ardere primară uniformă; urme ardere secundară. Ștampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 1694.
- 93. Opaț nedeterminabil ca tip** (fragmentar, se păstrează baza); **M 33**; Lp = 5,8 cm; lp = 4,4 cm. Pastă RM 11; ardere primară uniformă; puternic ars secundar. Baza ușor concavă, delimitată de un cerc, are înscrisă ștampilă ilizibilă. Nr. inv. pr: TC 55.

ABREVIERI

- Alburnus Maior I** — *Alburnus Maior*, vol. I (coordonator Paul Damian), București 2003.
- AMN** — *Acta Musei Napocensis*, Cluj-Napoca.
- Apulum** — *Acta Musei Apulensis*, Alba Iulia.
- ArhMold** — *Arheologia Moldovei*, Iași.
- CCA** — *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*, București.
- CIL** — *Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berlin.
- Dacia N.S** — *Dacia Nouvelle Série. Revue et d' Histoire Ancienne*, Bucarest.
- IDR II** — *Inscripțiile Daciei Romane II. Oltenia și Muntenia* (Gr. Florescu, C. C. Petolescu), București 1977.
- IDR III/6** — *Inscripțiile Daciei Romane. Instrumentus domesticum* (C. L. Băluță), București 1999.
- RCRF** — *Rei Cretariae Romanae Fautores*
- RE** — *Real Encyclopedie der Klassischen Altertumswissenschaft* (A. Paulz, G. Wissowa), Stuttgart 1893 sqq.
- Sargetia** — *Sargetia. Acta Musei Regionalis Devensis*, Deva.
- SCIV** — *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, București.

BIBLIOGRAFIE

- Alicu 1994** — D. Alicu, *Opaițele romane. Die Römischen Lampen. Ulpia Traiana Sarmizegetusa*. București, 1994.
- Băluță 1961** — C. L. Băluță, *Opaițele romane de la Apulum I*. *Apulum* 4, 1961, 189–220.
- Băluță 1977** — C. L. Băluță, *Lămpile romane din Muzeul Județean Hunedoara-Deva*. *Sargetia* 13, 1977, 209–228.
- Băluță 1983** — C. L. Băluță, *Lucernele romane din Dacia intracarpatică*, 1983. Teză de doctorat.
- Băluță 1990** — L. Băluță, *Lămpile antice de la Muzeul de Istorie Sibiu*, *Apulum* 26, 237–263.
- Băluță 1996** — C. L. Băluță, *Lămpile romane din Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei*, *AMN* 33/1, 1996, 89–113.
- Băluță 1999** — C. L. Băluță, *Lămpi cu marcă epigrafică, inedite, descoperite la Apulum-Partoș*, *Apulum* 36, 1999, 225–240.
- Băluță 2003** — C. L. Băluță, *Lămpile antice de la Alba Iulia (Apulum). I Lămpile Epigrafice*, București, 2003.
- Benea 1990** — D. Benea, *Lampes romaines de Tibiscum*, *Dacia N. S.* XXXIV, 1990, 139–168.
- Blăjan 1990** — M. Blăjan, *Contribuții la repertoriul așezărilor rurale antice din Dacia romană*, *Apulum* 26, 1990, 283–330.
- Bocan et alii 2008** — I. Bocan, A. Ursuțiu, S. Cociș, *Lycological Acts 2. Trade and Local Production of Lamps from the Prehistory until the Middle Age*, *Acts of the 2nd International Congress on Ancient and Middle Age Lighting Devices*, C.-A. Renon, N. Gudea (ed.), Cluj, Editura Mega, 2008, p. 41–52.
- Bogdan-Cătănciu 1974** — Ioana Bogdan-Cătănciu, *Cercetări în castellum de la Rucăr*, *SCIV* 25/2, 1974, 277–288.
- Buchi 1975** — E. Buchi, *Lucerne del Museo di Aquileia, vol. I, Lucerne romane con marchio di fabbrica*. Associazione Nazionale per Aquileia, Aquileia, 1975.
- Cătinaș 1996** — A. Cătinaș, *Lampes à estampille de Potaisa*, *Acta RCRF* 33, Abingdon 1996, 63–74.
- Chirilă, Gudea, Lucăcel, Pop 1972** — E. Chirilă, N. Gudea, V. Lucăcel, C. Pop, *Castrul roman de la Buciumi*, Cluj-Napoca 1972.
- Cumont 1966** — F. Cumont, *Lux Perpetua*, Paris, 1949, passim (Recherches sur le symbolisme funéraire des Romains, Paris 1942)
- Gheorghită 1974–1975** — M. Gheorghită, *Opaițele romane de la Micia*. *Sargetia* 11–12, 1974–1975, 51–56.
- Gostar 1961** — N. Gostar, *Inscripțiile de pe lucernele din Dacia romană*. *ArhMold*, I, 1961, 149–209.
- Gudea 1973** — N. Gudea, *O locuință rustică din epoca romană la Gornea*. *AMN* 10, 1973, 569–593.
- Gudea 1977** — N. Gudea, *Materiale arheologice din castrul roman de la Bologa*. *Apulum* 15, 1977, 169–215.
- Gudea 1990** — N. Gudea, *Über die Glasierte Keramik an den 2.–3. Jahrhundert u.Z. in den dakischen Provinzen*, *Acta RCRF* 27–28, 155–169.
- Ivany 1935** — D. Ivany, *Die pannonischen Lampen. Eine typologisch chronologischen übersicht*, *Dissertationes Pannonicae*, Ser. II, nr. 2, Budapest, 1935.
- Lipovan 1982–1983** — I. T. Lipovan, *Opaițele romane din Ampelum (I)*, *Sargetia* 16–17, 1982–1983, 237–232.
- Lipovan 1988** — I. T. Lipovan, *Opaițele romane din Ampelum (II)*. *Tibiscum* 7, 1988, 181–188.
- Loeschcke 1919** — S. Loeschcke, *Lampen aus Vindonissa. Ein Beitrag zur Geschichte von Vindonissa und des antiken Beleuchtungswesens*, Zürich, 1919.
- Mitrofan 1964** — I. Mitrofan, *Contribuții la cunoașterea orașului Napoca*, *AMN*, 1, 1964, 195–214.
- Moga 1996** — V. Moga, *Lampenproduktion in Tibiscum*, *Acta RCRF* 34, 59–62.
- Moga et alii 2003** — V. Moga, C. Inel, A. Gligor, A. Dragotă, *Necropola de incinerare din punctul Hop*, *Alburnus Maior* I, 2003, 193–251.
- Pâslaru, Bărbulescu 2003** — Mariana Pâslaru, M. Bărbulescu, *Ritualuri la înmormântare, în Funeraria Dacoromana*, Cluj Napoca, 2003, 19–21.
- Popilian 1976** — Gh. Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova, 1976.
- Popilian 1980** — Gh. Popilian, *Necropola daco-romană de la Locusteni*, Craiova, 1980.

- Protase 1976** — D. Protase, *Un cimitir dacic din epoca romană la Soporul de Câmpie. Contribuții la problema continuității în Dacia*, București, 1976.
- Protase 1977** — D. Protase, C. Gaiu, G. Marinescu, *Castrul roman și așezarea civilă de la Ilișua*, Bistrița, 1977.
- Protase 2002** — D. Protase, *Așezarea și cimitirul daco-roman: secolele II-IV: dovezi ale continuității în Dacia*, Cluj-Napoca, 2002.
- Roman 2006** — C. A. Roman, *Lamps from Dacia Porolissensis*, Zalău, 2006.
- Rusu 1995** — Adriana Rusu, *Les illyriens en Dacie*, în *La politique édilitaire dans les provinces de l'Empire romain IIeme-IVeme siecles apres J.-C.*. Actes du IIeme colloque roumano-suisse, Berne, 12-19 septembre 1993, Berna, 1995, 145–156
- Rusu-Bolindeț et alii 2003** — Viorica Rusu-Bolindeț, C. Roman, E. Bota, Adriana Isac, Adela Paki, F. Marcu, Monica Bodea, *Forme de habitat în punctul Balea, în Alburnus Maior I*, 2003, 387–431.
- Russu 1959** — I.I. Russu, *Limba traco-dacilor*, București 1959.
- Russu 1962** — I. I. Russu, (recenzie) N. Gostar, *Inscripțiile de pe lucernele din Dacia romană*, SCIV XIII, 2, 1962, 467–471.
- Simion et alii 2004** — Mihaela Simion, V. Apostol, D. Vleja, *Monumentul funerar circular*, Alburnus Maior II, București, 2004.
- Tudor 1968** — D. Tudor, *Oltenia romană*, București, ed. III, 1968.
- Tudor 1978** — D. Tudor, *Oltenia romană*, București, ed. IV, 1978.

ILLUSTRATION LIST

- Pl. 1.** Roșia Montană, the necropolis from Corna, grave M263 (horizontal plan, section profile); oil lamps; cat. no. 1–5.
- Pl. 2.** Roșia Montană, the necropolis from Corna; oil lamps; cat. no. 6–13.
- Pl. 3.** Roșia Montană, the necropolis from Corna; oil lamps; cat. no. 14–23.
- Pl. 4.** Roșia Montană, the necropolis from Corna; oil lamps; cat. no. 24–33.
- Pl. 5.** Roșia Montană, the necropolis from Corna; oil lamps; cat. no. 34–43.

AUTORI:

Ionuț Bocan

Muzeul Național de Istorie a României
ionutzbocan@gmail.com

Sorin Cociș

Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca
ursutiua@yahoo.com

Adrian Ursuțiu

Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca
ursutiua@yahoo.com